

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΑ

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΝΟΙΑ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΟΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΟΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ

ΕΤΟΣ ΕΚΤΟΝ
1931

ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Φάνη Μιχαλοπούλου:

«Τὰ Γιάννενα καὶ ἡ Νεοελληνικὴ Ἀναγέννησις». Ἀθήνα, 1930.

Ὁ συγγραφεὺς ἀσχολούμενος ἀπὸ πολλοῦ μετὰ στοργῆς μὲ τὴν Ἡπειρωτικὴν ἱστορίαν καὶ δημοσιεύσας ἤδη ἐνδιαφερούσας του μελέτας εἰς ἐπιφυλλίδας τῶν ἐφημερίδων «Βραδυνὴ» καὶ «Καθημερινὴ» ἐξέδωκεν εἰς βιβλίον ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν του ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἑορτῶν τῆς Ἑκατονταετηρίδος. Διὰ τὸν λόγον ἴσως τοῦτον δὲν λείπει ὁ ἐγκωμιαστικὸς χαρακτήρ ἀπὸ τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ αὐτόχρημα ὕμνον πρὸς τὴν Ἡπειρον καὶ τοὺς Ἡπειρώτας, ὑπερβολικὸν μὲν ἐν τισιν, ἀλλ' ἀσφαλῶς οὐχὶ ἀδικαιολόγητον. Ἀσχέτως ὅμως πρὸς τοῦτο ὁ σ. οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἐξέρχεται τῶν ὁρίων τῆς αὐστηρᾶς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας καὶ τὸ βιβλίον του ἀποτελεῖ ἀξιόλογον συμβολὴν εἰς τὴν νεωτέραν ἠπειρωτικὴν ἱστορίαν. Κύριον θέμα του εἶναι ἡ παρακολούθησις τῆς πνευματικῆς κινήσεως τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ τοῦ 1648 μέχρι τοῦ 1820 ὡς παράγοντος τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς Ἀναγεννήσεως. Μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἠπείρῳ ἠσχολήθησαν μέχρι τοῦδε πολλοὶ (Παρανίκας, Ἀραβαντινός, Λαμπρίδης, Λάμπρος, Μυστακίδης, Ἀθηναγόρας κ. ἄ.), ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς δὲν περιορίζεται εἰς ἀπλὴν ἐπανάληψιν ἢ ταξινόμησιν τῶν ἐγνωσμένων. Ὅχι μόνον ἐξαντλεῖ μὲ εὐσυνειδησίαν τὴν γνωστὴν βιβλιογραφίαν καὶ ἐπαυξάνει αὐτὴν μὲ νέα στοιχεῖα εἴτε ἀπὸ σπάνια καὶ λησμονηθέντα περιοδικὰ εἴτε ἀπὸ ἀνέκδοτα ἔγγραφα, ἀλλὰ καὶ πειρᾶται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐκπαιδευτικῆς κινήσεως ἐν Ἠπείρῳ, τὸ μὲν πλαισιῶνων αὐτὴν ἐντὸς τῆς οἰκονομικῆς ἐξανθήσεως, τὸ δὲ ἐμφανίζων τὴν πάλιν μεταξὺ τῶν προοδευτικῶν ἐμπόρων τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ μενόντων ἢ ἐπανακαμπτόντων ἐκεῖθεν καὶ τῆς ὑπερσυντηρητικῆς μάξης, φανατιζομένης καὶ παρασυρομένης ἀπὸ ἐπιτηδείους δημαγωγούς, τοὺς ὁποίους δὲν διακρίνει πάντοτε ἢ καλὴ πίστις.

Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἄποψις, ἀναμφισβητήτως ὀρθή, διανοίγει εὐρυτάτους ὀρίζοντας μελετῶν διὰ τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὴν Ἡπειρωτικὴν ἱστορίαν. Διότι μόνον ἡ διακρίβωσις τῶν γεωγραφικῶν καὶ οἰκονομικῶν ὄρων ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς ἐκάστοτε ὑφισταμένας πολιτικὰς συνθήκας

εἶναι ἰκανὴ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν πνευματικὴν ἐξάνθησιν τῆς Ἑπείρου, τῆς δυτικωτάτης ταύτης ἐσχατιᾶς τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἣτις ἐπὶ μακρὸν κατέστη ἡ γέφυρα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τὴν Ἀνατολήν. Εἰς τὸ δεύτερον ὅμως σημεῖον ὁ συγγραφεὺς ὑπερβαίνει κάπως τὰ ἐσκαμμένα, διότι ὑπῆρξαν μὲν ἀναμφισβητήτως τὰ σημειούμενα ρεύματα ἐν Ἰωαννίνοις, ὅπως ἄλλωστε εἰς πᾶσαν κοινωνίαν, καὶ ἡ ὑπερ-συντηρητικότης τῆς Ἰωαννιτικῆς μάζης οὐχὶ ἅπαξ ὑπῆρξε καταστρεπτικὴ, ἀναστείλασα τὴν προοδευτικὴν κίνησιν μὲ θλιβερὸν ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως ὀλοκλήρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ δημαγωγοὶ δὲν ἔλειψαν ἔτοιμοι νὰ χρησιμοποιοῦσιν ἐλαφρᾶ τῇ καρδίᾳ τὸ φάσμα τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἠθικῆς πρὸς φανατισμὸν τῶν μαζῶν καὶ ἐξόντωνσιν ἐπικινδύνων ἢ ἐπιφθόνων ἀντιπάλων· ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς, μὴ περιοριζόμενος εἰς ταῦτα, ἀναζητεῖ τοὺς ὑπευθύνους τῆς ἀντιδράσεως μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν ὅχι μόνον τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρου τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας, καὶ δὴ εἰς αὐτὸ τὸ κέντρον τοῦ ὑποδοῦλου Ἑλληνισμοῦ, τὰ Πατριαρχεῖα.

Ἡ ἀντίληψις αὕτη, διάχυτός πως ἴσως ἐν τῇ συγχρόνῳ κοινωνίᾳ καὶ υἰοθετουμένη ὑπὸ τινων ἐκ τῶν νεωτέρων μας ἱστορικῶν, καὶ δὴ οὐχὶ μόνον τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ, δὲν εἶναι ἁπλῶς αὐστηρά, ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο ἄδικος. Δὲν νομίζομεν ὅτι εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ κρινηται μὲ τὸ μέτρον τῶν ἐθνικιστικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀντιλήψεων τοῦ 19ου καὶ 20οῦ αἰῶνος ἡ πολιτεία τῶν Πατριαρχείων κατὰ τοὺς ζοφεροὺς χρόνους τῆς δουλείας, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸν μέσον αἰῶνα τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ὄργανισμὸς μακραίων μὲ αὐστηρῶς καθωρισμένην θέσιν ἐν τῇ Βυζαντινῇ Αὐτοκρατορίᾳ, ἣτις, ὡς γνωστόν, οὐδέποτε, πλὴν τῶν τελευταίων της ἀναλαμπῶν, προσέλαβεν αὐστηρῶς ἐθνικὸν χαρακτῆρα, εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην μόνη καὶ ἀβοήθητος νὰ προασπίσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἐθνικὴν παράδοσιν ἐναντίον τῆς τουρκικῆς θυέλλης ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς παπικῆς ἐπιβουλῆς ἀφ' ἑτέρου, ἡ ὁποία δὲν ἀπετέλει μικρότερον κίνδυνον. Καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο τούτων τρομερῶν σκοπέλων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀκολουθήσῃ πολιτικὴν τὴν ὁποίαν θὰ ἠύχοντο οἱ Ἕλληνες ἐθνικισταὶ καὶ κοινωνιολόγοι τοῦ 19ου καὶ τοῦ 20οῦ αἰῶνος. Οὔτε ἐθνικοῦ αἰσθήματος, οὔτε προοδευτικότητος—ἀναλόγου πρὸς τὴν ἐποχὴν—ἔστρεψεν ὁ ἀνώτερος ὀρθόδοξος Κληρὸς, ἔχων νὰ ἐπιδείξῃ πλῆθος ἐθνομαρτύρων· ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία, ὡς ἐπίσημος ὄργανισμὸς, δὲν ἠδύνατο νὰ τηρήσῃ πολιτικὴν διάφορον ἐκείνης, ἣν ἐφήρμοσεν. Ἡ στάσις αὕτη τῶν Πατριαρχείων περιέσωσεν ὅ,τι ἦτο δυνατόν νὰ περισωθῇ, ἐγκαταλειφθεῖσα δ' ἀφρόνως ἐπ' ἐσχάτων, παρὰ τὴν παράδοσιν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ξένων ἐπιρροῶν, ἐπέφερε κατὰ μέγιστον μέρος τὸ μοναδικὸν εἰς τὰ παγκόσμια

ιστορικά χρονικά δράμα τῆς ἐκρίζωσης τῶν Μικρασιατικῶν καὶ Θρακικῶν πληθυσμῶν. Δὲν εἶναι λοιπὸν δίκαιον νὰ καταλογίζωμεν εἰς βάρος τῶν Πατριαρχείων ὅτι ἀπωλέσθη ἢ δὲν ἐπετεύχθη ἔθνικῶς καὶ κοινωνικῶς, ἀλλὰ, τοῦναντίον, ὀφείλομεν ν' ἀπονέμωμεν φόρον τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης δι' ὅσα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας περιεσώθησαν ἢ ἐπετεύχθησαν. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου εἶναι καιρὸς οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν ἐπὶ Τουρκοκρατίας νὰ συγχρονίσωσι τὴν ἱστορικὴν τῶν μέθοδον ἵνα προστατεύσωσι τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ ἀδίκους ἐπιθέσεις, γινομένας μὲν οὐχὶ πάντοτε βεβαίως ἐκ προθέσεως ἢ κακῆς θελήσεως, ὑποσκαπτούσας ὁμως τὴν θέσιν αὐτῆς ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ δὴ τῶν μορφωμένων τάξεων αὐτοῦ.

Ἀσχέτως ὁμως πρὸς τὴν ἀνωτέρω διατυπωθεῖσαν ἐπιφύλαξιν τὸ βιβλίον τοῦ κ. Μιχαλοπούλου ἀποτελεῖ σταθμὸν εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἡπειρωτικῆς ἱστορίας ὄχι μόνον τῆς πνευματικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς πολιτικῆς. Διότι ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ βιβλίου ἀντιμετωπίζεται μὲ νέαν ἀντίληψιν ἡ ἱστορία τοῦ Ἄλῃ πασᾶ καὶ ἡ σημασία αὐτῆς διὰ τὴν Ἡπειρον. Ὁ διαδόχος τῆς Ἡπείρου σατραπείας ἐκρίθη μέχρι τοῦδε αὐστηρότατα ὑπὸ τῶν πλείστων περὶ αὐτοῦ ἀσχοληθέντων ἱστορικῶν, ἡμετέρων καὶ ξένων, ἔξαιρέσει, ἐν τινι μέτρῳ, τῶν Ἄγγλων. Ὁ κύριος δημιουργὸς τῆς ἀπηνουῆς περὶ αὐτοῦ κοινῆς γνώμης, ὁ Πουκεβίλ, μὲ ἀντιπάθειαν ἐξικνουμένην μέχρις ἐμπαθείας ἐχρησιμοποίησεν ὡς μέτρον κρίσεως διὰ τὸν ἀμόρφωτον Ἄλθανὸν πασᾶν ἀξιώματα κοινωνικά, ἀνθρωπιστικά καὶ ὑπερχριστιανικά, εἰς τὰ ὁποῖα δυσκόλως θὰ ἀνταπεκρίνοντο καὶ οἱ περιφημότεροι κυβερνῆται. Τὸ πνεῦμα τοῦτο τῆς ὑπερκριτικῆς υἱοθετήθη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον ἀνεξελέγκτως ἀπὸ τοὺς μετ' αὐτὸν γράψαντας, εἰς τρόπον ὥστε ὁ διεγείρας τὴν ρωμαντικὴν φαντασίαν τῆς Εὐρώπης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος Ἄλῃς νὰ παρουσιάζεται στερεοτύπως ὡς ὁ Φάλαρις τῆς Ἡπείρου. Ἡδη ὁμως, ὅτε ἡ πάροδος ἐνὸς καὶ πλέον αἰῶνος ἐπέφερε τὴν ἀμαύρωσιν τῶν λεπτομερειῶν, ἡ ἱστορικὴ δικαιοσύνη ἐπιβάλλει τὴν ἀναθεώρησιν τῆς περὶ αὐτοῦ κρίσεως. Τοῦτο ὁμολογοῦσι πάντες οἱ ὀπωςδῆποτε ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς περιόδου ἐκείνης. Διότι καὶ ἡ μᾶλλον ἐπιπολαία ἐξέτασις πείθει ὅτι ἡ λαμπροτέρα σελὶς τῆς ἱστορίας τῆς Ἡπείρου καὶ ἰδιαιτέρως τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ πάσης ἐπόψεως συμπίπτει μὲ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἄλῃ καὶ ἡ σύμπτωσις αὕτη δὲν εἶναι βεβαίως τυχαία.

Ὁ Ἄλῃς περιμένει ὄχι τὸν ἀπολογητὴν του, ἀλλὰ τὸν δίκαιον καὶ ἀμερόληπτον ἱστορικόν του, διότι δὲν ὑπῆρξε βεβαίως ἄγγελος, ἀλλ' ἀσφαλῶς ὑπῆρξε συνετὸς καὶ ἐπιδέξιος κυβερνήτης, ἀγαπήσας φλογερῶς τὴν χώραν του καὶ ἐργασθεὶς ἀνενδότης καὶ ἀποτελεσματικῶς ὑπὲρ αὐτῆς.

Καὶ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην ὁ Πρόλογος τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Φ. Μιχαλοπούλου ἀποτελεῖ τὴν τολμηροτέραν ἀλλὰ καὶ ἐνθουσιωδεστέραν ἐκκλήσιν.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Π. Ἐλευθεριάδου, Εἰδικοῦ νομικοῦ συμβούλου, ἀνατολιστοῦ:
«Πελασγικὴ Ἑλλάς. Οἱ Προέλληνες». Ἀθῆναι 1931.

Ὁ συγγραφεὺς, γνῶστης τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, πειρᾶται διὰ τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας μονομερῶς πῶς νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τῶν Πελασγῶν καὶ τῶν Προελλήνων γενικῶς. Ἡ μέθοδος αὕτη τὸν ὀδηγεῖ, διὰ τὴν Ἡπειρωτικὴν τοῦλάχιστον ἱστορίαν, εἰς συμπεράσματα διστάμενα πρὸς τὰ μέχρι σήμερον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ κρατοῦντα. Οὕτω, λ. χ., ἀποχωρίζων γλωσσικῶς τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τοὺς Σελλοὺς καὶ Ἑλλοὺς, Ἑλλοπας καὶ Ἑλλοπίαν, θεωρεῖ ἀναπόδεικτον τὴν κρατοῦσαν θεωρίαν ὅτι ἀρχικὴ κοίτις τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἡ Ἡπειρος καὶ δὴ ἡ περὶ τὴν Δωδώνην χώρα, ἐφ' ὅσον, ἄλλως τε, καὶ ἀρχαιολογικῶς οὐδὲν σχετικὸν τεκμήριον ἔχομεν οὔτε ἀπὸ τὴν λιθικὴν, οὔτε ἀπὸ τὴν χαλκῆν, οὔτε καὶ ἀπὸ τὴν γεωμετρικὴν ἐποχὴν, καὶ ἱστορικῶς δὲ ἀκόμη οὐδ' αὐτοῦ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου μετέσχε.

Καὶ διὰ μὲν τὰς γλωσσικὰς θεωρίας τοῦ συγγραφέως ἄλλοι εἶναι ἀρμοδιώτεροι νὰ κρίνωσιν, ἀλλ' ἱστορικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν τεκμηρίων δὲν στερούμεθα. Ἐὰν δὲν μετέσχεν ἡ Ἡπειρος τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, ρητῶς ὅμως μνημονεύεται τὸ μαντεῖον τῆς Δωδώνης καὶ ἀπὸ τὸν Ὅμηρον καὶ ἀπὸ τὸν Ἡσίοδον. Ἡ ἔλλειψις δὲ ἀρχαιολογικῶν τεκμηρίων ὠφείλετο μέχρι πρό τινος εἰς τὴν ἔλλειψιν σχετικῶν ἐρευνῶν, ἐφ' ὅσον αἱ μοναδικαὶ ἀνασκαφαὶ τοῦ Καραπάνου ἐν Δωδώνῃ ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐγένοντο εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν οὐδεμία προσοχὴ ἀπεδίδετο εἰς τὰ τεκμήρια ταῦτα, ἀλλὰ καὶ δὲν διεξήχθησαν μετὰ τῆς ἐπιβαλλομένης ἐπιστημονικῆς προσοχῆς καὶ ἀκριβείας. Ἦδη ὅμως ἦλθον εἰς φῶς εὐρήματα οὐχὶ μὲν ἀφθονα, πάντως ὅμως πειστικὰ διὰ τὴν γεωμετρικὴν καὶ χαλκῆν ἐποχὴν, ἴσως δὲ καὶ τὴν νεολιθικὴν. Αἱ ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ ἀρχαιολόγου Οὐγολίνι συνεχιζόμεναι εἰσέτι ἀνασκαφαὶ τῆς Φοινίκης καὶ τοῦ Βουθρωτοῦ ἔφερον εἰς φῶς ἀξιόλογα λείψανα πολιτισμοῦ τῶν προϊστορικῶν χρόνων καὶ δὴ καὶ τῆς λιθίνης ἐποχῆς (Δ. Εὐαγγελίδου, ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Δωδώνης: «Ἡπειρ. Χρονικά» Ε', 1930, σ. 4). Ὡσαύτως ὁ Ἄγγλος ἀρχαιολόγος κ. Χάμμουτ, καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Καϊμπριτζ, ὁ ἀπὸ διετίας ἐρευνῶν ἐπιτοπίως τὴν Ἡπειρον, ἀνεῦρεν, ὡς μοι ἀνεκοίνωσεν, ὄστρακα χαλκῆς ἐποχῆς εἰς τὴν Ρίζιανην Φιλιατῶν καὶ Μινωϊκὰ καὶ Μυκηναϊκὰ τοιαῦτα παρὰ